

Співпраця pro bono спеціалістів в рамках заходів юридичної спільноти у відповідь у зв'язку з вимушеним переселенням з України

Анна Калініченко, Жасмін Сімперінгем і Філіп Вортінгтон

Уроки співпраці та залучення біженців, отримані юридичною спільнотою під час реагування на потреби людей, переміщених з України, можуть допомогти під час розроблення майбутніх заходів у відповідь.

Юридична спільнота приватного сектору, інші учасники правової екосистеми та люди, які зіштовхнулися з проблемою вимушеного переселення, співпрацюють на безпрецедентному рівні, щоб задовольнити різноманітні правові потреби тих, хто змушений був залишити Україну. Результати цих зусиль демонструють переваги більш активної взаємодії з нетрадиційними учасниками процесу надання допомоги біженцям.

Автори цієї статті є представниками різних суб'єктів правової екосистеми. Усі вони брали участь у спільних проєктах, спрямованих на задоволення потреб людей,

переміщених з України. Одна з авторів, Анна Калініченко, є українською юристкою, яка вимушена була залишити Україну і нині працює pro bono юристкою в міжнародній юридичній фірмі DLA Piper, де вона керує проєктами із задоволення правових потреб біженців з України та інших країн:

«Я з особистого досвіду знаю, що коли ти повністю розгублений та розчарований, юридична та інформаційна підтримка може бути не менш важливою, ніж гуманітарна допомога. Втеча з рідної країни з метою розпочати нове життя на новому місці пов'язана з юридичними труднощами. У людей часто немає можливості отримати

юридичну консультацію або скористатися послугами юриста, і саме в цьому випадку на допомогу можуть прийти учасники pro bono спільноти».

Виникнення та розвиток практики pro bono (безоплатної правничої допомоги) у сфері захисту прав біженців

Останніми роками концепція «прав біженців pro bono»¹ увійшла до числа пріоритетних напрямів діяльності багатьох приватних юридичних фірм. За результатами глобального опитування, проведеного в 2022 році, 42 % юридичних фірм зарахували імміграцію, біженців і надання притулку до числа п'яти основних напрямів діяльності pro bono, порівняно з 24 % в 2014 році.

Практика pro bono з захисту прав біженців еволюціонувала в міру свого розвитку. Багато компаній перейшли від надання тільки опосередкованої допомоги (наприклад, допомоги НУО в дотриманні правових норм) до надання прямої допомоги переміщеним особам. Однак, оскільки багато юристів приватного сектору не мають досвіду роботи із законодавством у сфері надання притулку або імміграційного права, фірмам необхідно інвестувати в нові партнерські стосунки зі спеціалізованими НУО для навчання та кураторства співробітників юридичних фірм. Об'єднання ресурсів кількох фірм здатне максимально розширити сферу їхнього впливу. До того ж, юридичні фірми стали тісніше співпрацювати з юридичними організаціями, що захищають громадські інтереси, і спільнотами, такими як PILnet, які здатні запропонувати юристам pro bono проекти.

Останнім часом організації, що займаються захистом прав біженців pro bono, вивчають різні способи інтеграції біженців у свою діяльність і залучення їх до керівництва проектами. Наприклад, компанія DLA Piper наймає юристів із власним досвідом вимушеного переселення для проведення тренінгів за програмою «Know Your Rights», мета якої — дати змогу біженцям та особам, які шукають притулку, краще захищати свої інтереси.

Спільні юридичні проекти

У відповідь на масове переміщення людей з України юридична спільнота реалізує численні спільні проекти. Тут ми розглянемо три ініціативи:

Інформаційні бюлетені, які містять правову інформацію по країнах:

Із введенням у дію Директиви ЄС про тимчасовий захист (ДТЗ) по всій Європі було запроваджено спеціальні механізми тимчасового захисту, які дають змогу переміщеним українцям отримати можливість легального перебування та певні мінімальні права. Однак багато людей шукали інформацію про те, як застосовуватиметься директива ДТЗ і який захист можна отримати в країнах, де вона не діє. Для розв'язання цієї проблеми PILnet і фірма DLA Piper розробили спільний проект. Юристи приватного сектору (з національних офісів DLA Piper та інших фірм) підготували загальну юридичну інформацію про права та пільги. Координатором цієї багатосторонньої ініціативи за участю різних країн виступила організація PILnet, який займався публікацією та розповсюдженням інформаційних бюлетенів. Практичний внесок зробили експерти з місцевих організацій, очолюваних біженцями та інших громадських організацій. Для досягнення поставленої мети: усунення інформаційних прогалів в дуже короткі терміни, проект потребував скоординованих зусиль різних юридичних структур і організацій, що займаються проблемами біженців. Перші інформаційні бюлетені² були опубліковані протягом кількох тижнів після вторгнення, і протягом першого року їх завантажили десятки тисяч людей, зокрема через портал Digital Blue Dot УВКБ ООН³.

Тренінг «Know Your Rights»: Після того як Анна була змушена покинути Україну, компанія DLA Piper запросила її на роботу для участі в розробці та проведенні семінарів з юридичної освіти для українських біженців у Румунії, Польщі та Угорщині. Анна співпрацювала з місцевими некомерційними організаціями та УВКБ ООН, які надавали підтримку проекту, провівши дослідження

перед початком заходів, розповсюджуючи інформацію та підбираючи учасників. У кожній з цих країн разом з Анною тренінг проводили місцеві кваліфіковані юристи. Вона використовувала свої знання та життєвий досвід вимушеного переселення для підготовки семінарів та встановлення культурних і мовних контактів з учасниками. Близько 100 учасників отримали інформацію про свої права і можливості. Вони також змогли набути впевненості у своїх силах і налагодити особисті зв'язки, познайомившись з іншими переміщеними особами та членами громад, які їх прийняли.

Правова інформація з перших рук і безпосередня допомога: У відповідь на прохання УВКБ ООН проаналізувати, як юридична спільнота приватного сектору може допомогти в задоволенні нагальних юридичних потреб, організація PILnet спільно з НУО «Європейські адвокати на Лесбосі» (ELIL) розробила модель співпраці pro bono, яка ґрунтується на їхньому досвіді надання допомоги особам, які шукають притулку в Греції.⁴ У рамках спільного проекту Ukraine Pro Bono Collaborative (UPBC) польські та українські юристи надають індивідуальну юридичну інформацію та допомогу людям з України, які прибувають до Варшави. Метою проекту є надання високоякісної індивідуальної допомоги людям у розв'язанні їхніх юридичних питань, отриманні доступу до можливості реалізації їх прав та ознайомленні з юридичними процедурами в Польщі. Надана допомога охоплює широкий спектр правових питань, приділяючи особливу увагу особам зі складними правовими ситуаціями, як-от громадянам третіх країн, особам без документів, а також дітям без супроводу та дітям, розлученим із батьками. У проекті беруть участь шість міжнародних юридичних фірм,⁵ що надають юристів-волонтерів, які проходять навчання й куруються місцевими співробітниками ELIL. За перші вісім місяців у програмі взяли участь понад 30 юристів, які надали допомогу більш ніж 2 250 особам. Юристи тісно співпрацюють з польськими колегами адвокатів і місцевими юридичними організаціями для того,

щоб забезпечити передачу спеціалізованих справ до відповідних інстанцій згідно з встановленим порядком.

Висновки з власного досвіду

Незважаючи на те, що ці три проекти різняться за типом суб'єктів, які беруть у них участь, і юридичним послугам, що надаються, у них можна виділити кілька спільних рис:

Формування партнерських відносин, співпраця й координація: Один юридичний суб'єкт не зміг би швидко підготувати настільки докладні інформаційні бюлетені, які містять правову інформацію по країнах. Ключову роль зіграла здатність залучити юристів і фірми з різних країн, що може бути використано в майбутніх ситуаціях, пов'язаних із масовим вимушеним переселенням. Реалізація проекту UPBC стала можливою тільки завдяки співпраці кількох фірм. Об'єднавши ресурси та юристів, фірми змогли надати допомогу набагато більшій кількості людей.

Розробка гнучких і адаптивних моделей: Усі три проекти спиралися на попередній досвід організацій-учасників із задоволення потреб переміщених осіб і створення спільних проектів у сфері юридичної допомоги. Однак те, що спрацювало в одній кризовій ситуації, не завжди спрацює в іншій. Наприклад, ELIL виявила, що модель, яку вони використовували в Греції, коли волонтерами виступали юристи з усієї Європи, була незастосовна в Польщі, де з огляду на особливості ситуації юристи, які брали участь, мали бути або українцями, або поляками. Проте їхня модель послужила базовим зразком, на який можна спиратися та який можна використовувати в інших ситуаціях, пов'язаних із масовим вимушеним переселенням.

Відповідність місцевим умовам: Нетрадиційні суб'єкти, які надають допомогу біженцям, як-от юристи приватного сектору, можуть виявляти бажання негайно розпочинати надання допомоги, не провівши необхідної підготовчої роботи, такої як

оцінка потреб і аналіз ситуації. Найбільшу ефективність ці проекти мали в тих випадках, коли вони враховували наявні потреби та розроблялися у співпраці з місцевими учасниками. Проект UPBC був розроблений для забезпечення додаткових можливостей і розподілу пріоритетів. Його реалізовували в тісній співпраці з місцевими структурами з метою розроблення схем перенаправлення спеціалізованих випадків до відповідних інстанцій і забезпечення додаткового залучення та підтримки.

Розуміння потреб: Після першого семінару «Know Your Rights» Анна зрозуміла, що не приділила достатньо часу оцінці потреб та аналізу наявної інформації. Це призвело до прогалин у координації та деякого нерозуміння масштабів проекту. Проведення опитування про те, яка інформація та в якому форматі найбільше потрібна переміщеним особам, дало б змогу уникнути деяких проблем. Ці моменти було враховано під час планування наступних семінарів, що дало змогу досягти кращих результатів.

Залучення юристів із власним досвідом у даній галузі: У всіх трьох проектах брали участь юристи, які мали особистий досвід вимушеного переселення, а під час розроблення та реалізації проектів враховувалися думки інших переміщених осіб. Це дало змогу підвищити ефективність і результативність проектів. Знання, досвід і мовні навички Анни стали цінною підмогою під час визначення питань для включення до інформаційних бюлетенів і матеріалів семінарів. Її вміння визначати проблеми та знаходити ефективні рішення на початкових етапах проектів дало змогу заощадити значний час і ресурси. Крім того, вона встановила довірливі стосунки з учасниками семінару та отримала щирі відгуки, які допоможуть у розробці більш ефективних програм та підвищенні якості майбутньої співпраці. ELIL також співпрацювала з українськими юристами. Це сприяло зміцненню довіри й тому, щоб надана допомога була доречною й

актуальною, зокрема під час відповідей на складніші юридичні питання.

Шляхи подальшого розвитку

Різноманітність учасників, масштабність співпраці та залучення юристів, які мають досвід вимушеного переміщення, підвищили ефективність заходів, вжитих юридичною спільнотою у відповідь на проблему вимушеного переселення з України. Юридична спільнота може скористатися досвідом, накопиченим під час реалізації цих заходів, щоб мати змогу більш ефективно задовольняти правові потреби, що виникають в інших подібних кризових ситуаціях:

- Розробити надійні форми співпраці та створити тиражовані та гнучкі моделі, які можуть бути швидко задіяні для негайного початку вжиття заходів у відповідь у майбутніх ситуаціях, пов'язаних з вимушеним переселенням.
- Використовувати досвід юристів з числа переміщених осіб та інших вимушених переселенців під час розроблення та реалізації майбутніх спільних проектів *pro bono*.
- Налагодити відносини з НУО, організаціями, очолюваними біженцями, та іншими суб'єктами, що працюють з біженцями, для розширення кола потенційних партнерів з надання допомоги на безоплатній основі.
- Створювати платформи для обміну накопиченим досвідом з метою підвищення ефективності майбутніх заходів у відповідь.
- Виробити механізми координації для підвищення ефективності співпраці.
- Спільно з місцевими учасниками юридичної спільноти вивчати наявні перешкоди та надавати підтримку в розвитку практики *pro bono* в сфері захисту прав біженців.

Жасмин Сімперінгем

jsimperingham@pilnet.org @Jjsimperingham

Глобальний координатор з питань вимушеного переміщення, PILnet

Анна Калініченко

anna.kalinichenko@dlapiper.com

Старша Pro Bono юристка, DLA Piper

Філіп Вортінгтон

pworthington@elil.eu @ELIL_LegalAid

Виконавчий директор, програма «Європейські адвокати на Лесбосі» (ELIL)

1. Безоплатні юридичні послуги, що надаються для полегшення доступу до прав, правосуддя або пошуку шляхів розв'язання проблем для біженців та інших примусово переміщених осіб, або для задоволення юридичних потреб організацій, очолюваних біженцями, або інших організацій, що надають підтримку біженцям (визначення PILnet).

2. Разом з іншими ресурсами, створеними PILnet та юридичними фірмами-партнерами, вони доступні за адресою: www.pilnet.org/resource/cso-resilience-resources/

3. bluedothub.org/uk/

4. З 2019 року ELIL здійснює спільний проєкт під назвою Greece Pro Bono Collaborative (GPBC) разом із шістьма міжнародними юридичними фірмами (Dentons, White & Case, Allen & Overy, Orrick, Ashurst and Charles Russell Speechlys), метою якого є забезпечення безоплатної правової допомоги біженцям у Греції.

5. Dentons, White & Case, Allen & Overy, Norton Rose Fulbright, Hogan Lovells і Bird & Bird